

ne 9/6, 19³⁰ hod.

Moravský Krumlov

Galerie Knížecí dům

KALABIS QUINTET

Zuzana Leimer

flétna

Jarmila Jermářová

hoboj

Anna Sysová

klarinet

Denisa Beňovská

fagot

Adéla Psohlavcová

lesní roh

program

Václav Trojan (1907–1983)

Dechový kvintet na témata lidových písní, op. 8

I. Allegro

II. Variace

III. Menuet

IV. Finale. Presto

Viktor Kalabis (1923–2006)

Divertimento pro dechové kvinteto, op. 10

I. Allegro con moto (slavnostně)

II. Allegro vivo

III. Andante (Poco rubato)

IV. Vivo (Allegro molto)

V. Allegro ma non troppo

Antonín Dvořák (1841–1904)

Smyčcový kvartet č. 12 F dur „Americký“, op. 96

II. Lento (úprava pro dechové kvinteto David Walter)

Bedřich Smetana (1824–1884)

Vltava (úprava pro dechové kvinteto Wendy Large)

Tématem 29. ročníku festivalu *Concentus Moraviae* jsou metamorfózy, jedna ze stěžejních kategorií hudební tvorby a jejího vnímání ze strany posluchačů. V roce 200. výročí narození Bedřicha Smetany prozkoumáme nejen původní podobu skladeb zakladatele české hudby a jeho současníků, ale také dobovou praxi upravování skladeb pro větší obsazení do komorní podoby od sólového klavíru až po malý soubor. Naprostá většina tehdejších milovníků klasické hudby totiž mohla důvěrně poznat tyto skladby spíše z domácího muzicírování právě v takových úpravách. Znalost tohoto repertoáru pomáhaly rozšiřovat také různé výběry, úpravy a potpourri, které sehrály v době před vynálezem reprodukované hudby zásadní roli pro jeho šíření.

Aleš Březina, dramaturg

Dnešní festivalový koncert se opět ponese zcela v duchu roku české hudby: zazní díla dvou českých autorů z 20. století a dvou ze století devatenáctého. **Václav Trojan** (1907–1983) byl velice pozoruhodnou hudební osobností 20. století. Skladbu vystudoval u Jaroslava Kříčky a Vítězslava Nováka, kromě toho ale studoval hru na varhany a dirigování. Z jeho tvorby je dnes nejnámější hudba filmová, zejména pak hudba k loutkovým filmům Jiřího Trnky. Z jejich dvacetileté spolupráce vzešlo celkem 14 celovečerních filmů a řada dalších kratších snímků. Ty nejslavnější jsou *Císařův slavík*, *Špalíček*, *Bajaja* či *Staré pověsti české*. Hudba těchto filmů si žije vlastním životem, neboť se objevuje na koncertních pódíích. Ještě před spoluprací s Jiřím Trnkou působil Václav Trojan jako hudební režisér v Československém rozhlase. Zde často pro potřeby vysílání aranžoval hudební pásma lidových písní. Zde možná vznikla inspirace ke zkomponování *Dechového kvintetu na témata lidových písní*,

op. 8. Pro každou ze čtyř vět si vybral hned několik lidových melodií, která připomínala témata z klasicistních děl. Pro úvodní téma sonátové první věty použil píseň „Trávo, trávo, trávo zelená“, jako vedlejší téma posloužila melodie „Měla jsem holoubka“. Spojovací myšlenku mezi nimi obstarala koleda „Nesem vám noviny“. Ve druhé větě zpracoval ve formě variací melodii písně „Když tě vidím, má panenko“. Menuet třetí věty přináší melodii písně „Žezulička kuká“, v triu pak „Utíkej, Káčo, utíkej“. Závěrečnou větu sesadil skladatel ze tří melodií. Hlavní téma je píseň „Sil jsem proso“, vedlejší téma „Kráčel Vávra“ a závěrečné „Krásný vzhled je na ten boží svět“. Václav Trojan se pochopitelně nespokojil s pouhou harmonizací a mechanickým sestavením melodií do směsi. Z jednotlivých písní vytvořil plnohodnotný stavební materiál. I přes určitý rys kombinační hravosti vzniklo zcela přesvědčivé neoklasicistní dílo plné humoru i vřelosti.

Ačkoliv je **Viktor Kalabis** (1923–2006) svým založením zcela jiný typ skladatele než o patnáct let starší Václav Trojan, jeho *Divertimento pro dechové kvinteto, op. 10* je vlastně podobným typem odlehčené skladby jako předchozí kvintet. Na hravost jasně poukazuje už samotný název *Divertimento*. Svou čistou harmonickou sazbou je velmi posluchačsky přístupné a hudebně se poněkud vymyká ostatní Kalabisově tvorbě. Většina pozdějších skladatelových děl má závažný charakter a jejich stavba je velmi komplikovaná, někdy až matematicky přesná. Viktor Kalabis studoval skladbu u Emila Hlobila a Jaroslava Řídkého, ale kromě toho vystudoval na Karlově univerzitě hudební vědu a psychologii. Působil jako dramaturg a redaktor v Československém rozhlasu, kde v roce 1966 spoluzaložil dodnes trvající mezinárodní soutěž pro mladé hudebníky *Concertino Praga*. Dvacet let byl předsedou Nadace Bohuslava Martinů. Jak už bylo naznačeno, *Divertimento* je dílem raným, Kalabis ho zkomponoval na podzim roku 1952 a nese zřetelné folklorní zabarvení. V této době zkomponoval ještě další dvě skladby podobného charakteru: orchestrální suitu *Strážnické slavnosti* a *Suitu pro hoboj a klavír s podtitulem „Dudácká“*. Je tedy zřejmé, že lidové názvuky v *Divertimentu* nejsou náhodné. Hlavním motorem k jejich využití bylo jistě zadání ke kompozici od tehdejšího rozhlasového

dramaturga Františka Aloise Tichého, které znělo na tehdejší dobu zcela nekompromisně: zkomponovat hudebně nenáročné dílo, které lze zařadit do pořadů pro široký okruh posluchačů. Čas ukázal, že se skladateli práce podařila, neboť *Divertimento* patří mezi jeho nejčastěji uváděné komorní skladby.

V pořadí dvanáctý smyčcový kvartet zkomponoval **Antonín Dvořák** (1841–1904) během pobytu v americké obci Spillville, kde trávil své první letní prázdniny v době působení na newyorské konzervatoři. Po mnohaměsíčním pobytu v hektické atmosféře velkoměsta se ocitl v prostředí, ve kterém se najednou cítil uvolněně. Vesnice osídlená potomky českých emigrantů mu připomínala atmosféru jeho letního sídla ve Vysoké. A po dlouhém odloučení byl navíc znovu ve společnosti všech svých dětí, které za ním přijely na prázdniny. V tomto navýsost pohodovém čase ze skladatele doslova vytryskl *Smyčcový kvartet F dur, op. 96*. Náčrt kvartetu vznikl za pouhé tři dny, celou partituru pak dokončil během následujících dvanácti dnů. Nejslavnější Dvořákov kvartet nese název „Americký“ nejen proto, že vznikl na americké pevnině, ale i díky přítomnosti řady drobných prvků typických pro původní afroamerickou a indiánskou hudbu. Jedná se zejména o pentatonický charakter tematického materiálu, snížený sedmý stupeň v mollové stupnici, výrazné synkopy nebo ostinatní rytmus. Nakolik je kvartet „americký“ nebo „český“ se dodnes vedou vášnivé spory. Sám Dvořák ale trefně poznamenal: „Vím, že mou novou symfonií, pak Smyčcový kvartet F dur a kvintet zde ve Spillville složené nikdy bych tak nenapsal, kdybych byl Ameriku neuviděl!“ Druhou větu kvartetu, poněkud melancholické *Lento*, uslyšíme v úpravě pro dechové kvinteto od francouzského hoboisty a pedagoga pařížské konzervatoře Davida Waltera.

Symfonická báseň *Vltava* patří bezesporu k nejhranějším skladbám **Bedřicha Smetany** (1824–1884) a ke klenotům české hudby. Celý cyklus šesti symfonických básní *Má vlast* vznikl ve velmi obtížném období Smetanova života. Ale možná paradoxně ta nejtěžší rána osudu, která může hudebníka postihnout, ztráta sluchu, dala průchod jejímu vzniku. V roce 1874 byl Bedřich Smetana již osmým

rokem ředitelem a kapelníkem Prozatímního divadla v Praze a tato pozice sebou přinášela velké pracovní vytížení. Měl v plánu z této operní scény udělat operu světového významu, proto postupně do repertoáru zařazoval nejvýznamnější díla operní literatury, jako byla díla Carla Marii von Webera, Wolfganga Amadea Mozarta, Ludwiga van Beethovena, Gioachina Rossiniho nebo Daniela Aubera. V jiskřivé atmosféře českého národního obrození mu to však začalo být postupně vyčítáno. Do čela Smetanových odpůrců se postavil František Pivoda, jeden z předních českých hudebních kritiků tehdejší doby, který Smetanovi vyčítal nedostatek národnostního uvědomění i žárlivost na jiné skladatele; v neposlední řadě většinu Smetanovy tvorby označil jednoduše za nekvalitní. Brzy však Smetanu zasáhla rána nejhorší v podobě relativně rychlé ztráty sluchu. V létě 1874 si Smetana všiml, že každé ucho vnímá jednotlivé tóny jinak, a o něco později mu začalo v levém uchu pískat. Sluch se rychle zhoršoval až do noci z 19. na 20. října 1874, kdy ohluchl úplně. Přitom ještě 19. října večer navštívil operu a byl schopen ji slyšet. Všechny funkce v divadle musel proto opustit, ale získal tím do té doby nebývalého prostoru pro komponování a ponořil se do něho s vervou. Již 18. listopadu hlásil Smetana dokončení Vyšehradu a od dva dny později započal s Vltavou, kterou dokončil po třech týdnech. Na dnešním koncertě zazní Vltava v úpravě pro dechové kvinteto od americké fagotistky Wendy Large.

Kryštof Spirit

Dámské dechové kvinteto **Kalabis Quintet** vzniklo v roce 2012 na půdě hudební fakulty pražské AMU. Jméno po slavném českém skladateli Viktoru Kalabisovi si zvolilo po získání 1. ceny na soutěži v Semmeringu Viktor Kalabis Prize spolu s požehnáním skladatelovy manželky, slavné cembalistky Zuzany Růžičkové. Soubor je vyhledávaným interpretem českých soudobých skladeb.

Od svého založení posbíral Kalabis Quintet řadu dalších ocenění. Mezi významné se řadí 1. cena v kategorii Czech Contemporary Music na soutěži v Payerbachu (pořádané Universität für Musik und darstellende Kunst Wien), dále 1. cena na soutěži Karla Dittersdorfa ve Vidnavě, 3. cena a titul laureáta na francouzské Le Concours international de quintette à vent Henri Tomasi v Marseille a 3. místo na Bucharest International Music Competition.

Kalabis Quintet se představil na více než stovce domácích i zahraničních pódíí. Vystoupil v rámci koncertní sezóny Českého

spolku pro komorní hudbu v Sukově síni pražského Rudolfiny i komorního cyklu Prague Philharmonia, spolupracoval s Českou televizí a Českým rozhlasem. Jeho členky jsou orchestrálními hráčkami předních českých orchestrů (Národní divadlo, Státní opera, SOČR, Prague Philharmonia) a věnují se také pedagogické činnosti. V roce 2021 kvinteto přijalo pozvání na nejvýznamnější český festival Pražské jaro. Nejnovějším úspěchem souboru je respektovaná Cena Českého spolku pro komorní hudbu za rok 2023.

